

Ar žalinimo vadovai tikrai žali? Kritinės pastabos Vilniaus miesto želdinimo ir želdinių priežiūros standartui ir jo pirmtakui

Steponas Deveikis

Kraštovaizdžio ir želdynų ekspertų grupė, Vilnius

(Gauta 2025 m. vasario mėn.; atiduota spaudai 2025 m. vasario mėn.; prieiga internete nuo 2025 m. gegužės 9 d.)

Dar 2022 m. Tomas Raginis viename mokslo darbų leidinyje paklausė, kiek žalias Vilniaus miesto gatvių standartas, pacitavo patetiškas Vilniaus miesto savivaldybės interneto portalo *vilnius.lt* tezes apie *Žaliosios Vilniaus bangos* perspektyvas ir pažadą, kad „per artimiausius dvejus metus (vadinasi, iki 2024 m.) *Vilniaus miesto savivaldybė pasodins: 10 milijonų krūmų; 300 tūkstančių vijoklių; 100 tūkstančių medžių.*“ Tiek skaitant šį atsiliepimą, tiek vartant „Vilniaus miesto gatvių standartą“, jau keleri metai publikuojamą Vilniaus miesto savivaldybės interneto portale, visokių minčių ir abejonių, emocijų ir klausimų kilo ir kyla. Besirengdama garbingai nešti 2025 m. Žaliosios Europos sostinės titulą Vilniaus miesto savivaldybės administracija išleido ir savivaldybės interneto portale prisegė naują, antrąjį leidinį – *Miesto želdinimo ir želdinių priežiūros standartą* (2024). Taip ir vadinkime šiuos „standartus“ – Pirmasis (2021) ir Antrasis.

Pirmojo standarto (2021) redaktoriai net neslėpė, kad „dėl aiškos ir suprantamos struktūros, kaip analogas buvo pasirinktas Niujorko gatvių standartas – jis, kaip ir Vilniaus, yra suskirstytas į geometrijos, želdynų, mažosios architektūros ir dangų dalis. Todėl, matyt, ir Vilniaus želdinių skyrius (p. 63–128) labai jau amerikietiškas, besikliaujantis Šiaurės Amerikos medžiais ir krūmais. Standarto kūrimo procesas ir komanda apibūdinta pačiame dokumente (1 pav.).

Procesas

Taikant standartą svarbūs aspektai:

- Visi mieste vykdomi gatvių infrastruktūros ar jos elementų tvarkymo darbai vykdomi tik tuomet, kai užpildomas 12 principų kontrolinis sąrašas (žiūrėti psl. 20-21).
- Už kiekvieną iš 12 principų įvertinimą atsakingas tam tikras Savivaldybės specialistas. Principo atitikimas, dalinis atitikimas ar neatitikimas principui užfiksuojamas, pagal pastabas diskutuojama ir siūloma, kaip koreguoti projektus ar sprendinius. Jei nėra būdų pašalinti neatitikimus, užfiksuojama priežastis.
- Šis standartas taikomas kaip pagrindinis dokumentas projektuojant Vilniaus gatves. Kiti patvirtinti dokumentai (rekomendacijos dėl pėsčiųjų, dviračių projektų, dangų ir pan.) taikomi tiek, kiek neprieštarauja standartui ar praplečia jo sprendinius.
- Standartas gali būti taikomas ir esant neatitikimų su nacionaliniais teisės aktais, tokius sprendinius aptariant su atsakingais Savivaldybės padaliniais ar darbo grupėse. Sveikintini eksperimentai tiek taikant naujas praktikas, tiek randant geresnių sprendinių nei aprašyti standarte. Dėl teisės aktų neatitikimų operatyviai kreipiamasi į institucijas inicijuojant jų pakeitimus.

Standarto kūrimas

Šis standartas – penkių komandų bendro darbo rezultatas, prie kurio prieita per teminių dalių ir joms reikalingų sprendinių analizę, geriausių praktikų paiešką tiek Vilniuje, tiek užsienyje ir bendras diskusijas, per kurias teorijos susintetintos iki praktinių pritaikomų aspektų.

Kuriant šį standartą, esminiai šiądien kylančios iššūkiai projektuojant gatves atsispindėjo 12 Vilniaus gatvių transformacijos principų gatvėse kuriant naują kokybę. Principus pirmiausia siekiama patikrinti proveržio gatvėse*, kai kuriose jau darbai jau atlikti arba yra artimiausiose planuose.

Standartą kūrė skirtingų sričių specialistai – architektai, urbanistai, kraštovaizdžio architektai, apšvietimo specialistai, su projekto įgyvendinimu susiję Savivaldybės atstovai. Todėl dokumentas tapo visapusiu ir integruotu praktiniu gidu.

Kad standartas būtų aktualus ir naudojamas, rekomenduojama praėjus metams po patvirtinimo apibendrinti jo taikymo rezultatus, iš naujo įvertinti transformacijos principus ir papildyti trūkstams aspektais.

* Pervartomos Konstitucijos pr., Vytenio g., Žilvičių g., Gerosios Vilties g., Žirmūnų g., Kojelavičiaus g., Ibolūnami pervartų sprendiniai Didlaukio g., Antakalnio g., Apkaskų-Rinktinės g., Naugarduko g.

Komanda

VILNIAUS MIESTO SAVIVALDYBĖ
Anton Nikitin, anton.nikitin@vilnius.lt
Mindaugas Pakalnis
Rūta Matonienė
Ramunė Baniulienė

DO ARCH ECTS
Gilma Teodora Gyltė, gilma.gylte@doarchitects.lt
Andrė Baldišiūtė
Algimantas Neniškis
Sabina Daugielienė
Gerda Nevulytė
Ignas Uogintas
Edgar Vladimirenko

mmap.
Martynas Marozas, martynas@mmap.lt
Guoda Steponavičiūtė
Rūta Marija Slavinskaitė

GYVAS MIESTAS
Giedrė Puzinauskienė, gyvomiestoiniciatyva@gmail.com
Elė Kalvelė
Dr. Ričardas Skorupskas

VILNIAUS APŠVIETIMAS
Vilma Pašilienė
Aleksandr Lisica

Redakcinė kolegija:
Anton Nikitin
Gilma Teodora Gyltė
Martynas Marozas

1 pav. Vilniaus miesto savivaldybės gatvių infrastruktūros standarto (2021) atsklanda. Šaltinis: portalas *vilnius.lt*

* Vilniaus miesto savivaldybės gatvių infrastruktūros standartas, 2021, patvirtintas Vilniaus miesto vyriausiojo architekto skyriaus vedėjo Mindaugo Pakalnio (2021-07-15, Nr. A15-979/21). Standarto kūrėjai: MMAP – Martyno Marozo architektūra ir planavimas, Do Architects, Gyvas miestas, Vilniaus apšvietimas; redakcinė kolegija: Anton Nikitin, Gilma Teodora Gyltė, Martynas Marozas.

Pirmojo standarto leidinys puikiai sumaketuotas, vizualiai informatyvus. Pirmoji emocija minėto atsiliepiamo autoriui (Raginis, 2022) ir daugeliui vartotojų buvo džiugi; reikia pasidžiaugti, kad gausėja tokių vadovų, *vademekumų* Lietuvos kraštovaizdžio infrastruktūros projektuotojams. Tačiau pateikęs klausimą: kiek žalias Vilniaus miesto gatvių standartas ir jo želdinių skyrius, T. Raginis (2022) priminė, kad žodis, sąvoka „žalias“ turi daug reikšmių. „Pirmiausia, tai spalvos apibūdinimas: žali lapai, žalioji varlė, žaliuojanti pieva. Antra, „žalias, žaliasis, žalioji politika“ – teigiama sisteminė konotacija, ekologinės kokybės, svarumo ir ekologinio tvarumo patvirtinimas, taigi, žalias – kaip kokybės ženklas. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas pateikia ir daugiau reikšmių, viena jų – nesunokęs, nesubrendęs (pvz., uogos dar ~ios, žalias vynas); kita – nevirtas, neišviręs ar nekeptas, neiškepęs, neapdorotas (pvz., žalias kiaušinis, ~ià mėsa, ~ios (nedegtos) plytos); dar kita, perkeltine prasme – nepatyręs, neišprusęs, neišbaigtas (variantas, projektas)“. T. Raginis pabrėžė, kad Vilniaus miesto gatvių standartui tinka visos „žalias“ reikšmės, jam būdinga kontekstinė konotacija, gal netgi tikti jį pavadinti „dar žaliu blynu“.

Abejonių kėlė ir kelia rekomenduojamų Vilniaus miesto gatvių standarte želdinių sąrašas. Jame želdiniai logiškai suskirstyti į grupes pagal aukštumą: aukšti medžiai, vidutiniai medžiai, žemi medžiai, vidutiniai ir aukšti krūmai, žemi krūmai. Tačiau pasiūlyta įvairių svetimžemių medžių: juodasis beržas (*Betula nigra*), balzganasis klevas (*Acer x freemanii*; jo veislės), raudonasis klevas (*Acer rubrum*, veislės), baltažiedė robinija (*Robinia pseudoacacia*), kuri įrašyta į invazinių rūšių Lietuvoje sąrašą, dvispalvis ąžuolas (*Quercus bicolor*), pelkinis ąžuolas (*Quercus palustris*), sidabrinė liepa (*Tilia tomentosa*), amerikinė liepa (*Tilia americana*), Lietuvoje retas dviskiautis ginkmedis (*Ginkgo biloba*). O paprastojo ąžuolo (*Quercus robur*) nėra (!). Nėra ir grakščiosios liepos (*Tilia x euchlora*), kuri atspari miesto taršai. Vidutiniais medžiais pavadinti gluosnialapis šaltalankis (*Hippophae salicifolia* 'Robert'), medlieva (*Amelanchier*), geltonžiedė sedula (*Cornus mas*), japoninės alyvos (*Syringa reticulata*) – nors tai greičiau aukšti krūmai (ar medžiakrūmiai, kaip vadindavo dendrologas Leonas Čibiras, 1921–1992).

Svetimkraštis ar svetimžemis augalas dendrologus visada domina labiau nei savas. Tik ar visada svetimžemis medis tinka? Apie svetimžemius medžius, jų aklimatizaciją rašė daugelis Lietuvos mokslininkų ir autorių. Dar 1933 m. miškininkas, pedagogas, dendrologas Juozas Rautkys (1898–1974) atkreipė tautos dėmesį parašydamas *Mūsų girių* žurnale (1933, Nr. 4, p. 273–274) straipsnį „Kokie medžiai, krūmai bei puskrūmiai tinka mūsų kraštui puošti“; vėliau šiuos klausimus jis gvildeno 1938 m. išleistoje *Dendrologijoje* (287 p.). Marija Janušauskaitė-Lukavičienė (Lukaitienė, 1903–1975) 1935 m. publikavo straipsnį „Apie aklimatizaciją“ (*Mūsų girios*, Nr. 8, p. 419–426). Giliau besidomintieji gali paskaityti V. Ramanausko ir B. Matiliausko publikaciją „Egzotai Lietuvos miškuose“ 1962 m. leidinyje *Lietuvos TSR miškai* (p. 292–307) ar dr. Laimučio Januškevičiaus publikacijas (2002–2006) apie sumedėjusių augalų introdukciją ir aklimatizaciją bei jų rezultatus ir perspektyvas Lietuvoje. Naujausia studija – VDU Žemės ūkio akademijos mokslininkų Linos Straigytės ir Gintauto Čingos 2020 m. išleista mokslo studija *Svetimų medžių rūšių auginimo galimybės ir apribojimai Lietuvos ir Europos Sąjungos šalių miškuose* (Kaunas, VDU leidykla, 124 p.).

Po dendrologo Leono Čibiro (1921–1992) ir jo su bendraautoriais 1957–1967 m. sudarytų medžių ir krūmų asortimentų pagrindiniai augalų parinkimo Lietuvos želdynams vadovai buvo R. Pilkausko (2008) ir K. Jakovlevo-Mateckio (2003; 2011) parengti leidiniai. Tačiau į šiuos augalų asortimentus naujų Vilniaus miesto želdynams siūlomų augalų parinkimo sąrašų autoriai stengėsi nekreipti dėmesio. Vilniaus miesto savivaldybės gatvių infrastruktūros standarto (2021) želdinių parinkimo skyriaus autoriai nenurodo ir neanalizuoja jokių dendrologinės informacijos šaltinių, nepateikia gatvių želdinių ir miesto želdynų projektuotojams kitų mokslu grįstų orientyrų. Nekreipiama dėmesio į dar 2015 m. Lietuvos dendrologų draugijoje dendrologų Artūro Poškaus ir Loretos Sadauskienės parengtą Lietuvos miestams tinkamų medžių sąrašą ir publikaciją apie medžių atrankos kriterijus. Svarbiausi atrankos kriterijai: augalo atsparumas klimatui (t. y. šalčiui),

ligoms bei kenkėjams, druskai, oro taršai, vėjui, kietoms dangoms ir augalo dekoratyvinės savybės. Pritaikius šiuos 7 ar 8 miesto želdinių atrankos kriterijus nustatyta, kad mūsų miestams tinka 8–15 % visų į Lietuvą patenkančių introdukuotų medžių. Dendrologai siūlo introdukuotiems (svetimžemiams) gatvių medžiams taikyti vienos ar dviejų klimatinių zonų atsargą, kuri padidintų miesto želdinių patikimumą. Nustatyta, kad 6-toje klimato atšiaurumo zonoje mūsų miestų želdiniuose galime sodinti apie 60 genčių ir 100 taksonų, o 5-toje zonoje – apie 30 genčių ir 60 taksonų augalų (Poškaus ir Sadauskienė, 2015; Deveikis, 2024).

A. Poškaus ir L. Sadauskienės (2015) teigimu, dabartinė Lietuvos miestų medžių būklė yra prasta, juose lengvai pažeidžiama, nepakankama rūšių įvairovė – liepos sudaro net apie 70 proc. želdinių. Miestų gatvių medžių įvairovei sudaryti pakanka 20–30 rūšių. Gatvių medžių įvairovę patartina planuoti genčių lygmenyje taip, kad viena gentis sudarytų ne daugiau kaip 20 %. Pagrindinių gatvėms tinkamiausių medžių penketuką turėtų sudaryti: klevai, skroblai, ąžuolai, šermukšniai ir liepos, vengiant mažalapės liepos (*Tilia cordata*) dominavimo.

Naujas leidinys – Antrasis standartas – Miesto želdinimo ir želdinių priežiūros standartas** pradedamas nuo želdinių sąrašo ir iš esmės kartuoja Pirmojo standarto nuostatas; tiesa, naujame Standarte jau skiriama reikiamo dėmesio ir vietiniams medžiams, ir krūmams (randame sąrašė ir paprastąjį ąžuolą – *Quercus robur*, ir bekoję ąžuolą – *Quercus petraea*, daugybę karklų – *Salix*), daugeliu atvejų jiems suteikiant BREEAM sistemos – pastatų ir juos supančios aplinkos tvarumo – nuostatas atitinkančių augalų požymį. Pagrindinės Standarto temos parodytos šio leidinio atsklandoje (2 pav.).

2 pav. Elektroninio leidinio „Miesto želdinimo ir želdinių priežiūros standartas“ (2024) atsklanda atskleidžia pagrindines naujojo metodinio dokumento temas ir nuostatas. Šaltinis: portalas vilnius.lt

Deja, naujasis Antrasis standartas labiau nuviliantis nei džiuginantis. Aišku, kad šio leidinio tekstas nebuvo „glostytas“ redaktoriaus rankos ir akies, redaktoriaus ar recenzento akis nematė šio teksto. Todėl skaitytojo ir naudotojo akis bado kalbos klaidos, dalykinės klaidos, loginiai netikslumai, korektūros riktai. Kai augalų sąrašė atsiranda „paprastoji tekšlė“ (?!, *Rubus chamaemorus* = paprastoji tekšė), jai suteikiamas BREEAM augalo statusas, nurodoma, kad tinka miesto miškui, paupiams želdinti, o laplandinis karklas (*Salix lapponum*), gulsčiasis karklas (*Salix repens*) ir daugybė kitų karklų – pilkasis (*S. cinerea*), virbinis (*S. pentandra*), krantinis (*S. trianda*),

** Miesto želdinimo ir želdinių priežiūros standartas: elektroninis leidinys. Vilnius: Vilniaus miesto savivaldybės administracija, VšĮ Vilniaus miesto parkai, 2024. 107 p., iliustr. Prieiga internete: <https://vilnius.lt/wp-content/uploads/2024/10/MIESTO-ZELDINIMO-IR-ZELDINIŲ-PRIEŽIŪROS-STANDARTAS.pdf>

smėlyninis (*S. daphnoides*), purpurinis (*S. purpurea*) – taip pat turi BREEAM sistemai tinkančio želdinio statusą ir visi skiriami skverams želdinti, supranti, kad šios nuostatos paimtos iš Skandinavijos šalių augalų sąrašų (Standarto p. 17–19). BREEAM statusą augalų sąrašė turi ir vietiniai Lietuvoje serbentai: kalninis serbentas (*Ribes alpinum*), juodasis serbentas (*Ribes nigrum*), ilgakekis serbentas (*Ribes spicatum*); ilgakekis ir juodasis rekomenduojami miesto skverams želdinti, o kalninis – ne (?). Ir tokių liapsusų ne vienas; nustebins ir tai, kad iki vieno metro aukščio užaugantis mėlynialapis karklas (*Salix myrtilloides*) lentelėje priskiriamas prie medžių (p. 13), medžių laikoma ir dygioji slyva (*Prunus spinosa*) (p. 12). Sąrašė-lentelėje pateikiamų medžių rūšių ir smulkesnių taksonų (atmainų) numeracija pabirusi – ir praleisti, ir nesuteikti numeriai. Pagirtina, kad sąrašuose bandoma nurodyti augalų pakantumą druskoms.

Loginiu aspektu visiškai padrikas Standarto 2 skyrius, pavadintas „Gruntas pagal vietos specifiką“. Čia, matyt, norima kalbėti apie dirvožemio sąlygas (augalai auga dirvožemyje), tačiau painiojamos grunto ir dirvožemio sąvokos. Skyriaus pradžioje deklaruojama tezė (kalba netaisyta): „Svarbiausia projektuotojo užduotis yra išsiaiškinti esamą gruntą, kad pritaikyti ir parinkti tinkamą augalą butent tokioms sąlygoms. Svarbu ištirti grunto granuliometrinę sudėtį“. Išskiriami grunto tipai, kažkodėl pavadinant juos lengvos graniulometrijos (A tipas, smėlis, žvyras), vidutinės granuliometrijos (B tipas, augalinis, priemolis), sunkios granuliometrijos (C tipas, molis) gruntais ir pridedant D tipą – „specializuotą gruntą želdinimui“, kai granuliometrija yra dalelių dydžio matavimu paremta sistema (lot. *granulum* – grūdelis + gr. *metreo* – matuoju).

Gal netinkamas nuokrypis į gruntotyra, bet pabaikime aiškintis jos pradmenis, kad grįžtume prie dirvožemio mokslo ir praktikos. Gruntas (vok. *Grund* – pagrindas) – tai įvairios litologinės sudėties žemės sluoksniai, kurie vienas nuo kito skiriasi savo fizinėmis, mechaninėmis, cheminėmis ir kitokiomis savybėmis. Gruntu paprastai vadinamas uolienų sluoksnis, esantis po dirvožemiu (*sic!* – straipsnio autoriaus pastaba). Gruntų savybes ir jų panaudojimą tiria gruntotyra – inžinerinės geologijos dalis, neišvengiamai svarbi statyboje ir architektūroje. Žinoma, graniulometrinė sudėtis ir analizė yra svarbi tiek gruntotyroje, tiek dirvotyroje.

Pasak inžinieriaus geologo Kastyčio Juozo Dundulio (1941–2024), granuliometrinė sudėtis – tai įvairaus dydžio dalelių procentinis kiekis birioje ar sucementuotoje uolienoje, dirvožemyje (*sic!*), grunte, dirbtinėje medžiagoje tų dalelių bendro skaičiaus arba jų masės atžvilgiu. Tam tikro dydžio (skersmens) dalelės sudaro granuliometrines frakcijas. Granuliometrinė sudėtis nustatoma atliekant granuliometrinę analizę. Pateikiama lentelėse, trikampėmis diagramomis (3 pav.), kumuliacinėmis kreivėmis. Universalios granuliometrinės sudėties klasifikacijos nėra; įvairiose šalyse sukurtos standartizuotos dirvožemių, gruntų, uolienų ir statybinių medžiagų granuliometrinės sudėties klasifikacijos sistemos (Didžiojoje Britanijoje – BS, Jungtinėse Amerikos Valstijose – ASTM, Rusijoje – GOST, Lietuvoje – LST 1445:1996 ir LST 1431:2000).

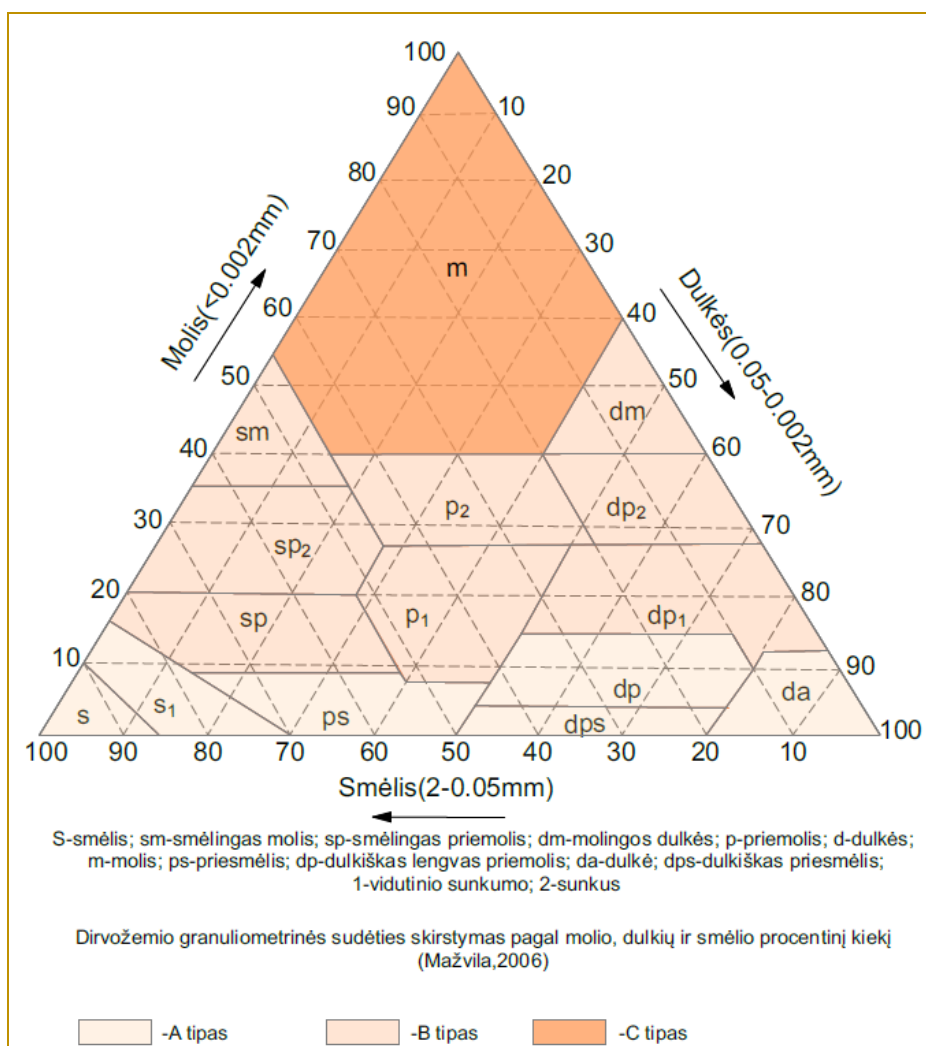
Želdinimo ir želdinių priežiūros standarte reikia kalbėti apie dirvožemį, juolab kad literatūros šaltinių tuo klausimu yra ištis daug, o konkrečiu atveju būtų užtekę portalo *eterex.lt* publikacijos „Dirvožemio savybės. Lietuvos dirvožemiai“ (ji nurodoma Standarto literatūros sąrašė) santraukos.

Trečias Standarto skyrius analizuoja lietaus vandens surinkimo galimybes. Aptariamas lietaus vandens surinkimas gatvėse šalia esamų želdinių nepertvarkant kietų dangų, lietaus vandens surinkimas pertvarkant kietas dangas ir sodinant naujus želdinius, vandens surinkimas kiemuose ir automobilių aikštelėse. Pateikiama augalų (medžių, krūmų, daugiamečių žolinių augalų) pakantumo užmirkimui lentelė (p. 42–46), užterštas vietas toleruojančių augalų sąrašai (p. 47–50); tik kai nenurodomi informacijos šaltiniai, tokie sąrašai neatrodo patikimi. Ką reiškia sąrašo pavadinimas „augalai rekultyvuojančys dirvožemio taršą netoksinėmis medžiagomis“ (kalba netaisyta), kai jame nurodomi kalcifilai (kalkiamėgiai augalai), halofitai (augalai, prisitaikę augti druskingoje aplinkoje), nitrofilai?

Abejonių tokių sąrašų patikimumu kelia pavyzdžiui, tokie įrašai: lentelėje „Krūmai tinkami geometriškam formavimui“ įrašytas paprastasis raugerškis (*Berberis vulgaris*) ir čia pat greta kitoje

lentelėje „Krūmai augantys laisvai (netinkami geometriškam formavimui)“ tame pat puslapyje vėl įrašytas paprastasis raugerškis (p. 67). Yra pasikartojančių iliustracijų – pvz., 37 pav. 98 p. ir 18 pav. 64 p. Gal vertėjo vieną kitą pastraipą paskirti augalams augaviečių indikatoriams – kas auga azoto junginių turtingoje dirvoje, kas atskleidžia dirvožemio rūgštingumą?

3 pav. Iliustracija iš Antrojo standarto: dirvožemio granulometrinės sudėties skirstymas pagal molio, dulkių ir smėlio procentinį kiekį (Mažvila, 2006)

Ketvirtame Standarto skyriuje (medžių augimo vietų gerinimo ir priežiūros skyriuje) arboristai ir arboristinio vertinimo specialistai atpažins savo tekstus ir iliustracijas. Tačiau šiame skyriuje kaip tik labiausiai reikia redakcinių pastangų, kad būtų išvengta, pavyzdžiui, tokių dviprasmybių: „šaknyso polajo padidinimas“, „metalinės grotelės turėtų būti sistemingai prižiūrimi ir valomi“, „sodinant medžius gruntas keičiamas 1:2 ar 1:3 santykiu su esamu gruntu“ ir pan. Varijuoja tekste sąvokos „mulčius“ ir „mulčias“. Genėjimo skirsnis irgi kupinas paslaptingų frazių: „redukciniai pjūviai naudojami kai reikia sumažinti lają arba šaką, atliekami nupjaunant tam tinkamas šonines šakas.“

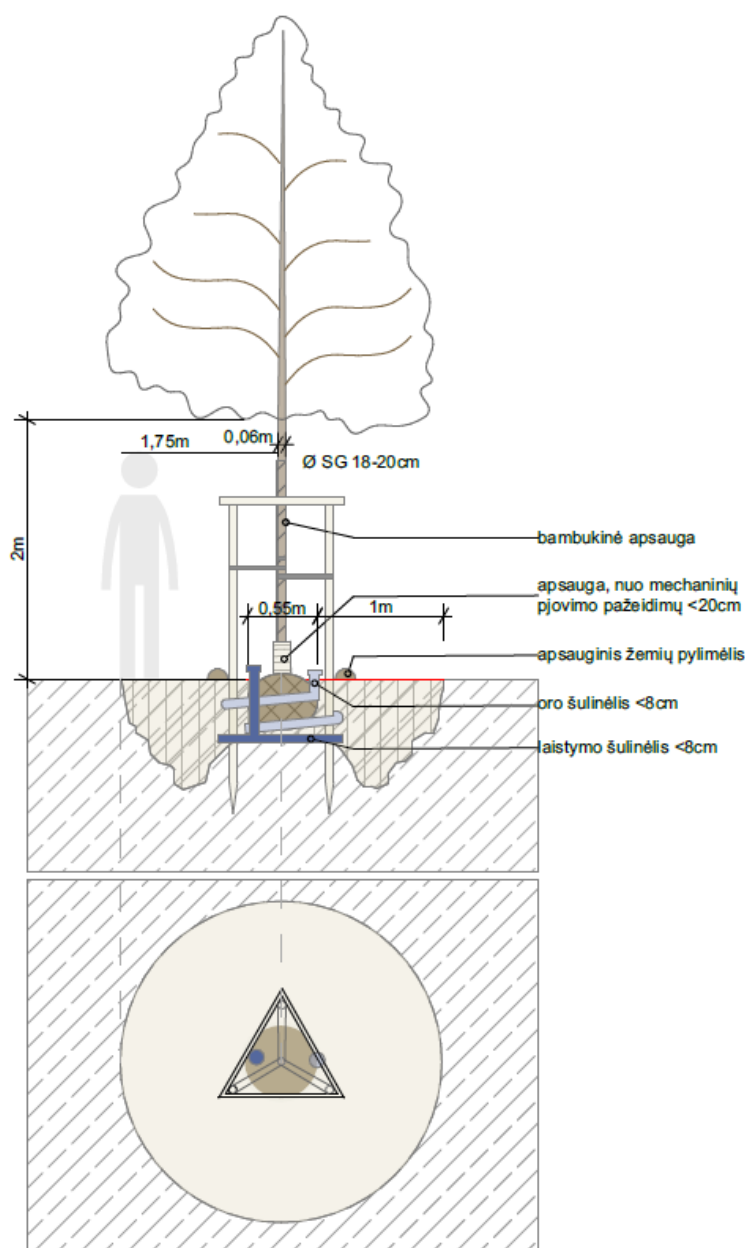
Žinoma, labai gerai, kad pamažu klostoma profesinė terminija, įvardijami (p. 58) „genėjimo būdai:

- Formuojamasis genėjimas – jo tikslas yra padėti jaunam medžiui išvystyti stiprią ir gerai suformuotą natūralios formos lają;
- Lajos pakėlimas – siekiant suteikti daugiau šviesos, pagerinti vaizdą, palengvinti pėsčiųjų ir eismą;

- Lajos valymas – siekiant išlaikyti saugius ir sveikus medžius, negyvų, mirštančių, ligotų, besikryžiuojančių, kabančių, silpnai prisitvirtinusių ir kartais silpnai augančių šakų pašalinimas;
- Lajos retinimas – dalies mažų antrinių ir mažo gyvybingumo šakų pašalinimas visoje lajoje;
- Lajos redukcija – medžio lajos dydžiui sumažinti, išlaikant kuo natūralesnę jos formą;
- Lajos dalių redukcija – kai besiplečiančią lają riboja pastatai ir kiti objektai, arba kai netoli medžio statomi nauji statiniai, dalį lajos gali prireikti redukuoti;
- Medžio senolio lajos priežiūra – siekiant išsaugoti lają su kuo daugiau sveikų ir stabilių šakų. Pažeistoms ar pavojingoms šakoms turėtų būti pastatyti ramsčiai.“

Išsamiai aptariamas gatvės krūmų genėjimas (p. 64–66). Keistai atrodo šiame skyriuje nurodomi (p. 69) kaip laisvai augantys krūmai: paprastoji avietė (*Rubus idaeus*), paprastoji katuogė (*Rubus saxatilis*), paprastoji tekslė (*Rubus chamaemorus*) – daryk su ta pačia pavadinimo klaida!

5 skyriuje aptariami medžių sodinimo technologijos dalykai (4 pav.). Čia rasime ištis puikių patarimų ir rekomendacijų. Žinoma, norėtusi aiškesnių nuorodų į Europos arboristikos standartą arba kitus Europos arboristikos tarybos metodinius dokumentus.

4 pav. Medžio sodinimo schema. Šaltinis: *Miesto želdinimo ir želdinių priežiūros standartas*, 2024, p. 77

Dėmesio skiriama šaknų dydžių ir vazonų dydžių lentelėms, sodinimo atstumams – tai puiki informacija projektuotojams. Vaizdingai pateikiama „Medžių apsaugojimo statybvietyje atmintinė“ ir informacija apie šaknų pakirtimus (p. 86–87). Dešimtojo skyriaus „Medžių inventorizacijos grafinė išraiška“ iliustracijoje (101 p., 40 pav.) sutelkiama gausi matavimų ir projektavimo reikalavimų puokštė.

Kaip rašo leidinio rengėjai, šis Standartas skirtas visiems, kurie projektuoja, apželdina ir prižiūri viešas miesto erdves – architektams, kraštovaizdžio architektams, kraštovaizdžio dizaineriams, projektų rangovams, vystytojams, arboristams. Pabrėžiama, kad „visa pateikta informacija, yra išbandyta praktiškai, ir ne vienerius metus taikoma miesto aplinkoje. Rekomenduojamos sodinti augalų rūšys parinktos pagal kolegų rekomendacijas ir literatūrą“. Literatūros ir teisės aktų sąrašas ištis nemažas ir aktualus, tačiau labai jau padrikai sudarytas.

Kolegas turėtų rimtai ir viltinai nuteikti Standarto skyriaus „Dirba profesionalai“ teiginys: „Miesto gatvių želdinius projektuoja kraštovaizdžio architektai, sodina ir prižiūri kvalifikuoti rangovai, arboristai ir miesto sodininkai“. Tačiau tokios formuluotės kaip ši citata: „*Ekologiškų preparatų naudojimas tepamas ant kamieno, kovoja pats su užterštumu*“ (p. 80) verčia sutrikti ir klausti, ką Standarto autoriai norėjo pasakyti. Ar rimtai atrodo toks Vilniaus miesto savivaldybės teisės aktų pristatymas, kokį matome 5 pav.? Tai dar kartą patvirtina naujos redakcijos poreikį.

Vilniaus miesto teisės aktai ir šalių patvirtinti susitarimai

2021 m. spalio 27 d. Nr. 1-1211 Vilniaus miesto savivaldybės želdynų ir želdinių apsaugos taisyklės
2021 Vilniaus miesto savivaldybės gatvių infrastruktūros standartas
30-3837/22 2022-12-27 Vilniaus urbanistikos ir architektūros taisyklės
2022 m. rugsėjo 6 d. Nr. 30-2899/22 Dėl 2022 metų medžių priežiūros tvirtinimo

5 pav. Miesto želdinimo ir želdinių priežiūros standarto (2024) teksto iškarpa (106 p.): painiai ir nerimtai surašyta

Ankstesniuose atsiliepimuose ir straipsniuose (Raginis, 2022; Deveikis, 2024; Poškus ir Sadauskienė, 2015) miesto medžių įvairovę patarta planuoti genčių lygmenyje taip, kad viena gentis sudarytų ne daugiau kaip 20 procentų miesto želdinių. Pasak dendrologų, pagrindinį mūsų gatvėms tinkamiausią jų penketuką turėtų sudaryti: klevai, skroblai, ąžuolai, šermukšniai ir liepos. Italijos mokslininkas dr. Francesco Ferini savo pateikiamose išvadose Europai ir Šiaurės Amerikai rekomenduoja gatvėse sodinti tuopas, guobas, beržus, gudobeles, sedulas, gluosnius ir, aišku, klevus.

Mūsiškių dendrologų sąrašas – net 17 klevų pavadinimų, tarp jų: trakinis, ginalinis, sidabrinis, platanalapis, raudonasis ir paprastasis klevai. Yra ir gudobelių, beržų, skroblų, bukų, tuopų įvairių rūšių ir veislių, taip pat siūlomos ir mažavaisių kriaušių (*Pyrus*), slyvų (*Prunus*), obelių (*Malus*) „kandidatūros“. Paminėti ir pas mus jau augančios magnolijos bei ginkmedžiai, tačiau jų negalima laikyti pagrindinėmis gatvių želdinių rūšimis. Geriausia būtų sodinti mūsų kraštams įprastus medžius, tačiau, kaip teigia F. Ferini ir kiti mokslininkai, dabartinės sąlygos medžiams augti mieste, o dar klimato kaitos reiškiniai, anomalijos toli gražu nebeprimena medžiams įprastų, tad reikia rinktis, ką ir kaip sodinti, neišsvengsime ir svetimžemių medžių. Tačiau pradėkime ne nuo ginkmedžių, nors Vokietijoje kai kuriuose miestuose jie jau senokai sėkmingai auga miestų gatvėse. Su klimato kaita Lietuvoje savais gali tapti platanalapis klevas (*Acer pseudoplatanus*), kurio gamtinio arealo šiaurinė riba – netoli Lietuvos pietvakarinių ribų, ir trakinis klevas (*Acer campestre*) – arealas prie pietinių Lietuvos sienų. Sodinkime šiuos medžius miestuose.

Lietuvos dendrologų ir arboristų teigimu, dabartinė Lietuvos miestų medžių ekosistema lengvai pažeidžiama, nes dominuoja viena medžių rūšis – mažalapės liepos (*Tilia cordata*). Paskutiniu metu miestuose (ypač Vilniuje) jos kenčia nuo grybinės ligos – liepų tirostromozės, kuriai gydymo praktiškai nėra. Ši liga Lietuvoje jau darosi dažna, daugiausia paplitusi parkuose ir miesto želdiniuose. Dažniausia pažeidžiama būtent mažalapė liepa. Botanikos instituto mokslininkė Vilma Meškauskienė 2010 m. šios liepos ligų tema apgynė mokslų daktaro disertaciją. Infekcija

išplinta per pumpurus ir pažeidžia jaunas medžių šakeles. Jauni medžiai dažnai nudžiūsta visiškai. Lietus ir drėgmė sudaro sąlygas plisti infekcijai. Siekiant sumažinti šios ligos plitimą, siūloma kasmet šalinti ir deginti pažeistų medžių nudžiūvusias šakas, ypač pirmamečius ūglius. Taip pat ligos plitimą galima sumažinti auginant šiai ligai atsparesnes medžių rūšis – grakščiąsias (*Tilia x euchlora*) ir didžialapes (*Tilia platyphyllos*) liepas.

Tiek Pirmasis „žalias“ Vilniaus gatvių standartas, tiek Antrasis naujas standartas išmintingą, mokslingą vartotoją orientuos ir skatins mąstyti kritiškai, veikti savarankiškai. Aklas, pažodinis sekimas šiais dokumentais vargu ar nuves į žalią, tvarų miestą, nes neišbaigtų, diskutuotinų detalių yra ne viena. Ir kaip jau nekart kartota, šis naujas (Antrasis) Standartas ir grafinė jo išraiška Vilniaus miesto savivaldybės administracijoje turėtų sulaukti korektūrų. Reikėtų dar kartą grįžti prie jo formuluočių, skvarbia redaktorių ir specialistų akimi ir išmintimi, mokslo ir praktikos žiniomis pasikliaujant, jas pataisyti, suredaguoti – kitaip sakant, žalumo (brandumo ir tvarumo) laipsnį naujai subalansuoti.

Literatūra

1. Deveikis, S. (2024). Klimato atšiaurumo zonos ir Lietuvos želdynams tinkamų sumedėjusių augalų asortimento paieška. *Darnios aplinkos vystymas*, Klaipėda, Nr. 1 (21), p. 72–86. Prieiga internete: DOI: <https://doi.org/10.52320/dav.v21i1.297>
2. *Miesto želdinimo ir želdinių priežiūros standartas*: elektroninis leidinys (2024). Vilnius: Vilniaus miesto savivaldybės administracija, VŠĮ Vilniaus miesto parkai, 107 p. Prieiga internete: <https://vilnius.lt/wp-content/uploads/2024/10/MIESTO-ZELDINIMO-IR-ZELDINIU-PRIEZIUROS-STANDARTAS.pdf>
3. Pilkauskas, R. (2008). *Pagrindiniai augalai Lietuvos želdynams*. Vilnius: VDA leidykla, 88 p.
4. Poškus, A. ir Sadauskienė, L. (2015). Medžių atsparumo kriterijai Lietuvos urbanizuotų teritorijų želdynams. *Miestų želdynų formavimas*, Nr. 1(12), Klaipėda, p. 216–226.
5. Raginis, T. (2022). Kiek žalias Vilniaus miesto gatvių standartas? *Kraštovaizdžio architektūra – teorijos ir praktikos aspektai*, Nr. 1(7), Vilnius: KŽEG, p. 162–166.
6. Vilniaus miesto savivaldybės gatvių infrastruktūros standartas (2021), patvirtintas Vilniaus miesto vyriausiojo architekto skyriaus vedėjo Mindaugo Pakalnio (2021-07-15, Nr. A15-979/21). Prieiga internete: <https://gatviustandartas.vilnius.lt/wp-content/uploads/2022/02/Vilniaus-miesto-savivaldybes-gatviu-infrastrukturos-standartas.pdf>

Are Green Guides Really Green?

Critical remarks on the standard of greening and garden maintenance of the city of Vilnius and its predecessor

(Received in February, 2025; Accepted in February, 2025; Available Online from 9th of May, 2025)

Summary

The author of the article analyses the provisions of the Vilnius City Greening and Plantation Maintenance Standard – a new (2024) publication of the Vilnius City Municipality. It is called the Second Standard because the First standard, which regulates the maintenance and landscaping of city streets, Vilnius City Municipality Street Infrastructure Standard was published earlier, in 2021. Critical notes are provided for both publications.

Both, the First “green” Vilnius Street Infrastructure Standard (2021) and the Second, new Vilnius City Greening and Maintenance of Plantations Standard (2024) will guide and encourage the wise, scientific user to think critically and act independently. Blind, literal following of these documents will hardly lead to a green, sustainable city, because there are many unfinished, debatable details. And as it has already been repeated many times, this Second Standard (2024) and its graphic expression should receive corrections in the administration of the Vilnius city municipality. We should once again return to his formulations, relying on the penetrating eye and wisdom of editors and specialists, scientific and practical knowledge, correct them, edit them – in other words, rebalance the degree of greenness maturity and sustainability.

